

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 41 L

(2015–2016)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i universitets- og høyskoleloven
(modell for styring og ledelse mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	5	Beslutninger om endring av styresammensetning	13
			5.1	Gjeldende rett	13
2	Bakgrunn for lovforslaget	6	5.2	Forslag i høringsnotatet	13
2.1	Innledning	6	5.3	Høringsinstansenes merknader ...	13
2.2	Eksempler fra andre nordiske land – ledelsesmodell	7	5.4	Departementets vurdering	14
2.3	Høringen	7	6	Styrets godtgjørelse	15
3	Ny hovedmodell for styring og ledelse	9	6.1	Gjeldende rett	15
3.1	Gjeldende rett	9	6.2	Forslag i høringsnotatet	15
3.2	Forslag i høringsnotatet	9	6.3	Høringsinstansenes merknader ...	15
3.3	Høringsinstansenes merknader ...	9	6.4	Departementets vurdering	15
3.4	Departementets vurdering	10	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	16
4	Prosedyrer for utpeking av styreleder	12	8	Merknader til de enkelte bestemmelsene	16
4.1	Gjeldende rett	12			
4.2	Forslag i høringsnotatet	13			
4.3	Høringsinstansenes merknader ...	13			
4.4	Departementets vurdering	13			
				Forslag til lov om endringer i universitets- og høyskoleloven (modell for styring og ledelse mv.)	19

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 41 L

(2015–2016)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i universitets- og høyskoleloven (modell for styring og ledelse mv.)

*Tilråding fra Kunnskapsdepartementet 18. desember 2015,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Kunnskapsdepartementet legger med dette frem forslag til endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven).

I proposisjonen foreslår departementet at lovens normalmodell for styring og ledelse ved statlige høyere utdanningsinstitusjoner skal være ansatt rektor og ekstern styreleder. Det vil fortsatt være anledning for styrene til å bestemme at institusjonen skal ha valgt rektor som styrets leder. Forslaget betyr at institusjoner som i dag har valgt rektor som styrets leder kan fortsette med dette dersom et flertall av styrets medlemmer ønsker dette.

Departementet foreslår at styrets vedtak om hvorvidt rektor skal velges eller ansettes, kan treffes med alminnelig flertall.

Departementet foreslår i denne proposisjonen at institusjoner med ansatt rektor ikke lenger skal foreslå styreleder i forbindelse med institusjonenes oversendelse til departementet av forslag til eksterne styremedlemmer. Forslaget er begrunnet i at departementet etter loven skal oppnevne styreleder på fritt grunnlag.

Departementet foreslår videre at styret selv kan vedta endringer i styrets sammensetning med

alminnelig flertall. Endringen av flertallskravet er begrunnet i ønsket om å gi institusjonenes styrer mer valgfrihet.

Departementet foreslo i høringsnotatet at beslutninger om å ha et flertall av eksterne medlemmer i styret, kan treffes av styret selv med alminnelig flertall. Slike beslutninger krever etter gjeldende lov tilslutning fra minst to tredeler av styrets medlemmer. Begrunnelsen for dette forslaget er at departementet ville gi styrene ved institusjonene større selvbestemmelsesrett. Forslaget var også begrunnet i lovtekniske hensyn, slik at beslutninger av rimelig lik karakter i størst mulig grad behandles likt. På bakgrunn av betydelig motstand i høringsrunden, foreslår departementet ikke endringer i dagens lovregulering av dette.

Departementet foreslår at styrets godtgjørelse skal fastsettes av departementet, og ikke av styret selv.

De foreslåtte endringene inngår i et bredt spekter av kvalitetsfremmende tiltak, som skal legge til rette for mer robuste fagmiljøer og utvikling av universitets- og høyskolesektoren, jf. Meld. St. 18 (2014–2015) Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren, behandlet i Stortinget 11. juni 2015.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Innledning

Om behovet for god ledelse

Hvilken ledelsesform universiteter og høyskoler skal ha, har vært diskutert i lang tid.¹ Universiteter og høyskoler fyller store og viktige funksjoner i samfunnet og skal bidra til kritisk refleksjon og utvikling og formidling av ny kunnskap. Institusjonene skal sikre velferdssamfunnet nødvendig kompetanse. Gjennom utvikling og formidling av ny kunnskap har universitetene og høyskolene en sentral rolle i å bidra til å løse nasjonale og globale utfordringer, og for en bærekraftig verdiskapning. For å svare på samfunnets forventninger og behov, er det helt avgjørende at institusjonene har en kompetent og strategisk ledelse.

Styrets rolle har endret seg vesentlig de siste tiårene, ikke minst gjennom Kvalitetsreformen på starten av 2000-tallet. I denne reformen sto styrenes ansvar og handlingsrom, og behovet for å styrke styrenes strategiske rolle, sentralt. Gjennom endringer i universitets- og høyskoleloven fikk styrene blant annet flere eksterne medlemmer, myndighet til å fastsette den interne organiseringen og betydelig utvidede faglige og økonomiske fullmakter. Departementet har tilpasset styringen av sektoren til at styrene skal ha et betydelig handlingsrom og selvstendig ansvar for drift og utvikling av institusjonene.

Gjeldende lov beskriver to modeller for styring og ledelse: valgt rektor som også er styrets leder, eller eksternt styreleder og ansatt rektor. I førstnevnte tilfelle skal institusjonene ha en administrerende direktør som leder for den samlede administrative virksomhet ved institusjonene. Institusjonene kan selv bestemme hvilken modell de vil ha. Vedtak om hvilken modell institusjonen skal ha, treffes av styret med tilslutning av minst to tredeler av medlemmene. I Meld. St. 18 (2014–2015) gikk regjeringen inn for at eksternt styreleder og ansatt rektor bør være hovedmodellen, men at det fortsatt skal være mulig for institusjonene selv å velge å ha en modell med valgt rektor som styrets leder, dersom et flertall av styrets medlemmer ønsker dette.

Tidligere utredninger og forslag

Mjøs-utvalget (NOU 2000: 14) foreslo at det skulle være obligatorisk med eksternt styreleder og

enhetlig ledelse på institusjonsnivå. Enhetlig ledelse innebærer en rektor med faglig og administrativt ansvar for hele institusjonens virksomhet. Utvalgets flertall foreslo at rektor skulle ansettes av styret.

I NOU 2003: 25 – Ny lov om universiteter og høyskoler (Ryssdal-utvalget) ble det gjort en prinsipiell gjennomgang av hvordan et felles lovverk for universiteter og høyskoler burde utformes. Blant flertallets forslag var innføring av enhetlig ledelse, hvor rektor ansettes på åremål etter prosedyrer fastsatt av styret og eksternt styreleder velges av styret blant de eksterne styremedlemmene.

NOU 2003: 25 ble fulgt opp i Ot.prp. nr. 79 (2003–2004). Der ble det foreslått innføring av en obligatorisk modell med enhetlig ledelse ved alle institusjonene, og at det som en konsekvens av dette skulle være eksternt styreleder og ansatt rektor. Det ble blant annet pekt på at rektor, med ansvar for både den faglige og den administrative ledelse av institusjonen, ikke også bør være styreleder. Det ble i proposisjonen argumentert med at en slik ordning vil gi for stor konsentrasjon av myndighet i én stilling, og at dette ville kunne svekke styrets rolle som kontrollerende organ.

Stortingsbehandlingen medførte at forslaget ble endret, og det ble vedtatt en ordning hvor valgt rektor som styrets leder ble utgangspunktet. Det ble imidlertid innført en lovbestemmelse om at overgang til ansatt rektor og eksternt styreleder kunne vedtas av minst to tredeler av styrets medlemmer.

I NOU 2008: 3 gikk Stjernø-utvalget inn for en obligatorisk modell med enhetlig ledelse og eksternt styreleder. Utvalget foreslo at rektor i en slik modell kunne rekrutteres enten gjennom valg eller ved ansettelse.

Meld. St. 18 (2014–2015)

I Meld. St. 18 (2014–2015) viser regjeringen til behovet for god ledelse ved institusjonene. Styret er det øverste organet ved institusjonen, og skal gjøre strategiske valg og prioriteringer. Regjeringen la i meldingen vekt på at «eksternt styreleder og ansatt rektor best legger til rette for rekruttering av den best kvalifiserte ledelsen, og vil gå inn for at dette bør være hovedmodellen. Imidlertid bør institusjoner som i dag har valgt rektor som styrets leder, kunne velge å beholde slik styringsmodell dersom et flertall av styrets medlemmer ønsker dette». Ved behandlingen av stortingsmeldingen viste flertallet i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen til valget mellom de to modellene vil bli mer reelt hvis institusjonene vil kunne velge å beholde ordningen

¹ Se for eksempel NOU 1988: 28 kapittel 11 eller NOU 2000: 14 kapittel 12.

med valgt rektor med alminnelig flertall, jf. Innst. 348 S (2014–2015).

Særlig i forbindelse med omorganisering og endringer i universitets- og høyskolesektoren, er det nødvendig med god styring og ledelse. Meld. St. 18 (2014–2015) skisserer på sikt et betydelig endret institusjonskart. Strukturendringene i norsk universitets- og høyskolesektor vil gi utfordringer og store muligheter, og vil kunne få en rekke konsekvenser for alle institusjonene, uavhengig av størrelse, profil og geografi. Videreutvikling av institusjonenes prioriteringer og satsinger i forbindelse med strukturendringer krever derfor betydelig oppmerksomhet på god styring og ledelse. Endringene som foreslås, skal underbygge og fremme dette, både for institusjoner som er inne i endringsprosesser og for andre institusjoner.

Det er med dette bakteppet at departementet nå fremmer forslag om ny hovedmodell for styring og ledelse ved universiteter og høyskoler. De foreslåtte endringene i modell for styring og ledelse er en oppfølging av Meld. St. 18 (2014–2015) og Innst. 348 S (2014–2015).

Andre flertallskrav i loven

I forbindelse med Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 79 (2003–2004), ble det gjort endringer i loven som ga styret myndighet til å fastsette annen styresammensetning enn hovedregelen, og til å fastsette at styret skal ha et flertall av eksterne styremedlemmer.

Endringer i disse flertallskravene var ikke omtalt i Meld. St. 18 (2014–2015), men ble vurdert av departementet i forbindelse med utarbeidelse av høringsnotatet.

Fastsettelse av styrets godtgjørelse

I dag slår loven fast at styrene ved universiteter og høyskoler selv fastsetter sin egen godtgjørelse. Bakgrunnen for forslaget om endring i denne ordningen er at departementet mener en slik ordning er prinsipielt uheldig, og at godtgjørelsen bør fastsettes av et annet organ enn styret selv.

2.2 Eksempler fra andre nordiske land – ledelsesmodell

I Danmark ble det i 2003 innført en ordning med ansatt rektor ved universitetene. Bestyrelsen (styret), som består av både eksterne representanter og representanter for henholdsvis vitenskapelige ansatte, teknisk-administrativt personale og stu-

denter, ansetter rektor. Styret ved danske universiteter består av et flertall eksterne representanter, og styret selv utpeker en styreleder blant disse. Rektor skal ivareta den daglige ledelse av universitetet.

I Sverige følger det av högskolelagen at det skal være en rektor med ansvar for virksomheten under styret. I Sverige har alle statlige høyere utdanningsinstitusjoner ansatt rektor. Den ansatte rektoren inngår i styret, og kan være styreleder.

Ved finske universiteter utpekes og ansettes rektor av styret, og rektor kan ikke sitte i styret.

Det er ellers stor variasjon i styrings- og ledelsesmodeller ved høyere utdanningsinstitusjoner verden over. En fellesnevner for ledende institusjoner internasjonalt er imidlertid at det investeres betydelige ressurser i rekrutteringsprosessen for å sikre at den best kvalifiserte lederen rekrutteres, for eksempel ved bruk av offentlig utlysning, nominasjonskomiteer eller lignende.

2.3 Høringen

Et høringsnotat, med flere forslag til endringer i universitets- og høyskoleloven, ble sendt på høring 26. juni 2015 til følgende instanser:

Departementene

Felles studieadministrativt tjenestesenter
Forsvarets høyskole
Fylkesmennene
Krigsskolen
Luftkrigsskolen
NOKUT
Norges forskningsråd
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Norgesuniversitetet
Norsk senter for menneskerettigheter
Politi- og høgskolen
Senter for internasjonalisering av utdanning
Sjøkrigsskolen
Statens lånekasse for utdanning
Statlige universiteter og høyskoler
Utdanning.no
Utdanningsdirektoratet

Riksrevisjonen
Sametinget

Fylkeskommunene
Oslo Kommune

Akademikerne
ANSA

Arbeidsgiverforeningen Spekter
 Econa
 Forskerforbundet
 Forum for fagskoler
 Hovedorganisasjonen VIRKE
 KS Kommunesektorens organisasjon
 Landsorganisasjonen i Norge – LO
 Nasjonalt fagskoleråd
 Nettverk for private høyskoler
 Norges Farmaceutiske Forening
 Norges Ingeniørorganisasjon – NITO
 Norsk presseforbund
 Norsk studentorganisasjon
 Norsk Tjenestemannslag – NTL
 Næringslivets hovedorganisasjon – NHO
 Organisasjon for norske fagskolestudenter
 Parat
 Private høyskoler
 Rådet for offentlige fagskoler
 Studentsamskipnadene
 Studentsamskipnadsrådet
 Teknisk-naturvitenskapelig forening – Tekna
 Unio
 Universitets- og høyskolerådet
 Utdanningsforbundet
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund – YS

Følgende høringsinstanser har kommet med realitetsuttalelser:

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
 Forsvarets høyskole
 Høgskolen i Bergen
 Høgskolen i Buskerud og Vestfold
 Høgskolen i Gjøvik
 Høgskolen i Hedmark
 Høgskolen i Lillehammer
 Høgskolen i Nord-Trøndelag
 Høgskolen i Oslo og Akershus
 Høgskolen i Sør-Trøndelag
 Høgskolen i Telemark
 Høgskolen i Østfold
 Høgskolen i Ålesund
 Høgskolen i Volda
 Kunst- og designhøgskolen i Bergen
 Norges handelshøyskole
 Norges idrettshøyskole
 Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
 Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
 Universitetet i Agder
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Nordland
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Stavanger
 Universitetet i Tromsø

Hedmark fylkeskommune
 Nordland fylkeskommune
 Rogaland fylkeskommune
 Sogn og Fjordane fylkeskommune
 Akademikerne
 Arbeidsgiverforeningen Spekter
 Forskerforbundet
 Juristforbundet
 Landsorganisasjonen i Norge – LO
 Norges forskningsråd
 Norsk studentorganisasjon
 Norsk Tjenestemannslag – NTL
 Næringslivets hovedorganisasjon – NHO
 Parat
 Stipendiatorganisasjonene i Norge
 Studentparlamentet UiB
 Studenttinget NTNU
 Teknisk-naturvitenskapelig forening – TEKNA
 Unio
 Universitets- og høyskolerådet
 Utdanningsforbundet

Følgende har uttalt at de ikke vil inngi høringsuttalelse eller at de ikke har merknader til forslaget:

Arbeids- og sosialdepartementet
 Helse- og omsorgsdepartementet
 Klima- og miljødepartementet
 Landbruks- og matdepartementet
 Olje- og energidepartementet
 Samferdselsdepartementet
 Utenriksdepartementet

NOKUT

Senter for internasjonalisering av utdanning

Norges Ingeniørorganisasjon – NITO

Høringsfristen ble satt til 15. august 2015. Forslagene som ble sendt på høring følger i stor grad opp tiltak som ble beskrevet i Meld. St. 18 (2014–2015), hvor både innstillingen og debatten grundig gjennomgikk de forslagene som lå til grunn for hovedinnholdet i høringsnotatet.

I tillegg presenterte høringsnotatet tre forslag som ikke var tatt opp i Meld. St. 18 (2014–2015). Dette gjaldt forslag om flertallskrav ved andre beslutninger om styrets sammensetning, som departementet vurderte som hovedsakelig å være av teknisk karakter. Videre gjaldt det endringer i institusjonenes plikt til å foreslå styreleder, og styrets adgang til å fastsette egen godtgjørelse, som departementet vurderte som små og lite kontroversielle endringer.

3 Ny hovedmodell for styring og ledelse

3.1 Gjeldende rett

Universitets- og høyskoleloven har flere bestemmelser om styring og ledelse som må ses i sammenheng. Disse redegjøres for i det følgende.

Etter universitets- og høyskolelovens § 10-2 utpekes rektor ved valg, med mindre styret har vedtatt å ansette rektor. Normalt velges en rektor for fire år. Dersom institusjonen har valgt rektor, er rektor styrets leder, og har på styrets vegne det overordnede ansvar for institusjonens virksomhet, samt ansvar for tilsyn med virksomheten. Dette følger av lovens § 10-1 bokstav a). Videre skal institusjoner med valgt rektor ha en administrerende direktør som leder for den administrative virksomheten, innenfor de rammer styret fastsetter. Dette følger av lovens § 10-3.

Etter § 10-4 første ledd kan styret fatte vedtak, med tilslutning fra minst to tredeler av styrets medlemmer, om at rektor skal ansettes. I så fall utpeker departementet et av de eksterne styremedlemmene som styrets leder. Rektor som ansettes, skal ansettes på åremål, og det er styret som foretar utlysning og ansettelse av rektor. Et vedtak om at rektor skal ansettes på åremål kan omgjøres gjennom vedtak med tilslutning fra minst to tredeler av styrets medlemmer.

Hvis styret har fattet vedtak om ansettelse av rektor etter § 10-4, følger det av § 9-3 første ledd tredje punktum at rektor ikke er med i styret. Rektor skal erstattes av et medlem valgt blant faglig ansatte.

Ansatt rektor er daglig leder for institusjonens faglige og administrative virksomhet, jf. § 10-4 annet ledd. Ansatt rektor er sekretær og saksforbereder for styret, jf. § 10-4 tredje ledd. Ansatt rektor er i tillegg ansvarlig for iverksetting av styrets vedtak, jf. § 10-4 fjerde ledd. Ansatt rektor skal på styrets vegne påse at den samlede økonomi- og formuesforvaltning skjer i samsvar med departementets generelle bestemmelser om økonomiforvaltningen og forutsetninger for tildeling av bevilgninger, jf. § 10-4 femte ledd. Ansatt rektor utarbeider og legger frem budsjettforslag og årsregnskap og holder styret løpende orientert om regnskapets stilling i forhold til budsjettet og om andre forhold av betydning for institusjonens virksomhet, jf. § 10-4 sjette ledd.

Ansatt rektor har et helhetlig ansvar for både de faglige og de administrative sidene ved virksomheten. Valgt rektor har overordnet ansvar for institusjonen, men administrerende direktør har

også et nærmere angitt administrativt ansvar. De to modellene omtales derfor ofte som henholdsvis enhetlig og delt ledelse.

3.2 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet 26. juni 2015 foreslo departementet at universitets- og høyskoleloven endres slik at hovedmodellen etter loven blir at det ved statlige universiteter og høyskoler skal være ansatt rektor og ekstern styreleder. Departementet foreslo videre at institusjonene selv skal kunne velge om de vil følge lovens nye foreslåtte hovedmodell, eller om de vil vedta at rektor skal velges, og dermed også være styrets leder. Departementet foreslo at slikt vedtak kan fattes med alminnelig flertall, i motsetning til dagens krav om tilslutning fra minst to tredeler av styrets medlemmer.

Departementet foreslo videre å fjerne en unødvendig dobbeltregulering av hvem som utpeker styreleder etter foreslått hovedmodell, slik at det ikke lenger fremgår av både § 9-3 og § 9-4 at departementet utpeker styreleder ved institusjoner med ansatt rektor. I det vedlagte forslaget reguleres dette kun av § 9-3 annet ledd.

Ved en inkurie ble det i høringsnotatet skrevet feil ordlyd i § 9-3 første ledd, slik at ansettelse av rektor ville gitt et normalstyre med ti medlemmer. Hensikten har ikke vært å fravike hovedregelen om at styret skal ha elleve medlemmer, uavhengig av om rektor er valgt eller ansatt. Dette er lagt til grunn i det videre, og det foreslås altså ikke noen endring i lovens normale styresammensetning.

3.3 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene er delt i synet på den foreslåtte hovedmodellen for styring og ledelse.

Et flertall av høringsinstansene, blant annet Universitetet i Nordland, Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Telemark og Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo støtter forslaget. I høringsinnspillene vises det blant annet til at det skaper klarere ansvarsforhold at rektor ikke selv leder behandlingen av saker hun har vært med på å legge frem for styret og at rektor ikke deltar i styrets arbeid med å kontrollere oppfølgingen av styrets vedtak.

En del av høringsinstansene støtter ikke forslaget. Blant disse er Universitetet i Oslo, Landsorganisasjonen i Norge (LO) og Forskerforbundet. Høringsinstansene som er imot forslaget, peker blant annet på at det er mangel på belegg for å hevde at ansatt rektor og ekstern styreleder skaper klarere ansvarsforhold ved institusjonens

ledelse. Flere høringsinstanser mener også at departementets forslag ikke skaper grundigere og mer åpne rekrutteringsprosesser. Videre blir det pekt på at valgt rektor er i tråd med langvarige demokratiske tradisjoner ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge. Det blir også av noen pekt på at den akademiske friheten er avhengig av valgt ledelse på institusjonsnivå.

Flere høringsinstanser, blant annet Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, mener videre at valgt rektors rolle er uriktig beskrevet i høringsnotatet og viser til at det er administrerende direktør som forbereder saker til styret i samråd med rektor, og iverksetter styrets beslutninger.

Flere høringsinstanser er fornøyde med at institusjonene fortsatt selv skal kunne velge ledelsesmodell, men blant annet Universitetet i Oslo mener loven formelt bør sidestille de to modellene i stedet for å ha en hovedmodell og en unntaksmodell. Begrunnelsen for dette er at det vil tydeliggjøre institusjonenes autonomi og gi de ulike institusjonene mulighet til å dyrke sin egenart ut ifra egne behov og ambisjoner. Universitetet i Bergen foreslår en tredje modell, med valgt rektor som inngår i styret og ekstern styreleder. Dette ligner på ordningen i Sverige.

Blant annet Høgskolen i Oslo og Akershus og Universitetet i Bergen støtter forslaget om at endring av styrings- og ledelsesmodell ved institusjonene kan vedtas av styret med simpelt flertall. Disse viser blant annet til at alminnelige demokratiske prinsipper vil bli ivaretatt ved innføring av simpelt flertall, at simpelt flertall vil gi økt autonomi til styret, og det pekes også på at det er betenkelig at institusjoner kan vedta andre endringer av stor betydning, så som fusjoner eller campusplaner, med simpelt flertall, men ikke beslutninger om ledelse.

21 høringsinstanser går imot forslaget om innføring av krav til alminnelig flertall ved vedtak om endring av ledelsesmodell, eller er usikre og vil ikke tiltre det. Blant disse er Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Høgskulen i Volda, Stipendiatororganisasjonene i Norge, Høgskolen i Bergen og Parat. Disse mener blant annet at det er uheldig om så store og prinsipielle avgjørelser ikke har et stort flertall og en sterk forankring i styret, og at faren for stadige omkamper om valg av modell vil kunne svekke styrearbeidet og institusjonens strategiske handlekraft, i stedet for å sikre den forutsigbarhet som styrene er avhengige av. Det fremheves videre at forslaget vil kunne føre til mindre stabilitet over tid, og også vil kunne svekke styrets legitimitet. Flere mener at

konsekvensene av en lemping av flertallskravet er uklare, og vil dermed ikke støtte forslaget.

3.4 Departementets vurdering

En veldrevet universitets- og høyskolesektor med god styring og ledelse er viktig for studenter, ansatte og samfunnet for øvrig. Etter departementets syn er det avgjørende at ledelsen ved tunge samfunnsaktører, slik som universiteter og høyskoler, innehar riktig og høy kompetanse og er rekruttert etter prosesser som har legitimitet både innad i og utenfor institusjonen.

Dagens ordning med valgt rektor som styrets leder, er ment å skulle bidra til at de som er tilknyttet institusjonen selv skal ha kontroll og innflytelse over institusjonens styring og utvikling. Det ble av noen instanser fremholdt i høringsrunden at dette er i tråd med universitetsdemokratiske tradisjoner og nødvendig for reelt demokrati ved institusjonene. Imidlertid viser departementet til at hensynet til universitetsdemokratiske tradisjoner ikke er til hinder for at et stort flertall av internasjonalt ledende universiteter ikke har ordninger med valg av rektor som ligner den norske.² Departementet viser også til at det ofte er lav valgdeltakelse og få kandidater som stiller ved norske rektorvalg. Departementet vil videre påpeke at det kan anføres demokratiske begrunnelser for oppnevning av eksterne styreledere, da disse utpekes av en regjering som springer ut fra det folkevalgte Stortinget.

Regjeringen mener at ekstern styreleder og ansatt rektor best legger til rette for rekruttering av den best kvalifiserte ledelsen.

Med en hovedmodell med ansatt rektor vil institusjonsdemokratiske hensyn også fullt ut være ivaretatt, idet rektor normalt skal ansettes av et styre der syv av de elleve medlemmene er valgt av og blant ansatte og studenter. Departementet mener at det store innslaget av valgte styremedlemmer ivaretar hensynet til at de ansatte og studentene skal delta i og ha innflytelse over styringen av institusjonen, også i tilfeller der rektor ansettes. Departementet understreker også at valgfriheten mellom de to modellene for styring og ledelse opprettholdes.

Departementet registrerer at noen høringsinstanser mener at en valgt rektor som også er styrets leder, vil sikre at den øverste lederen ved

² Universitetet i Oslo har gjennomgått ledelsesmodell ved de 50 topprangerte universitetene på den såkalte Shanghai-indeksen (Academic Ranking of World Universities). Se vedlagt notat til styresak O-sak 1 fra universitetsstyrets møte 5/2014. Denne finnes på universitetets nettsider.

institusjonen har faglig legitimitet. Dette er et viktig hensyn, gitt den sfæren universiteter og høyskoler opererer i. Departementet viser til at loven slår fast at prosessen for ansettelse av rektor skal sørge for at den som ansettes har både faglig og ledelsesmessig legitimitet. Dette kan for eksempel ivaretas ved at det i utlysningen av stillingen settes krav om at den som ansettes skal ha nærmere angitte faglige kvalifikasjoner, for eksempel professorkompetanse. Hensynet til faglig og ledelsesmessig legitimitet kan også ivaretas gjennom den prosess styret velger for søk etter og vurdering av aktuelle kandidater til stillingen, for eksempel ved bruk av nominasjonskomiteer og innstillingsutvalg.

Det finnes mange eksempler fra sektoren på at både ansatt og valgt rektor fungerer godt. Departementets forslag legger derfor opp til at det vil være mulig for styrene ved institusjonen selv å fastsette at de skal ha valgt rektor som styrets leder. Det vil si at det fortsatt tilligger institusjonen å velge styringsmodell, innenfor lovens rammer, slik også mange av høringsinstansene ønsker. Forslagets formulering om en hoved- og unntaksmodell gir et klart uttrykk for departementets preferanse, men legger ikke føringer for institusjonene.

En modell med valgt rektor innebærer at det i tillegg til rektor skal være en administrerende direktør med lovfestet ansvar for den administrative delen av virksomheten. Dette omtales ofte som delt ledelse. At det skal være en administrerende direktør med selvstendig myndighet og ansvar har en historisk begrunnelse, der administrerende direktør blant annet skulle sikre en særlig offentlig kontroll med den administrative virksomheten. Direktøren ble tidligere ansatt av departementet, og sto til ansvar overfor departementet for den samlede forvaltningen av økonomi og personalressurser. Styret hadde en mer avgrenset rolle som faglig kollegium med ansvar for de faglige prioriteringer og vurderinger. I styringsdialogen med institusjonen forholdt departementet seg tidligere i hovedsak til administrerende direktør, ikke til styret. Det er i dag styret selv som ansetter administrerende direktør, men det lovfestede ansvaret for direktøren er videreført og fortsatt ment å skulle sikre en ansvarsfordeling mellom rektor og direktør. Lovens ansvarsfordeling er ikke alltid like fremtredende i det daglige, da valgt rektor som en «arbeidende styreleder» for alle praktiske formål fremstår utad legitimert som institusjonens øverste daglige leder.

Departementet mener at valgt rektor som også er styreleder, innebærer at mye myndighet

og ansvar samles på én hånd. Departementet mener at dette vil kunne gå ut over institusjonens og styrets legitimitet. En valgt rektor som også er styrets leder, er sammen med administrerende direktør ansvarlig for forberedelse av styresaker, ledelse av styremøter og gjennomføring av styrets vedtak, og kan under visse omstendigheter gis delegert myndighet til å treffe beslutninger på hele styrets vegne utenom styremøter. Hun har på styrets vegne det overordnede ansvar for institusjonens virksomhet, inkludert tilsyn og kontroll med virksomheten. Dette innebærer i realiteten å skulle føre tilsyn med eget arbeid. En del høringsinstanser var uenige i denne beskrivelsen av valgt rektors rolle, og pekte på at administrerende direktør forbereder styresaker og er ansvarlig for iverksetting av blant annet styrevedtak. Departementet viser i den sammenheng til at det følger av loven at direktøren skal legge fram styresaker *i samråd* med rektor. Departementet mener derfor at en ordning med ekstern styreleder og ansatt rektor gir en klarere ansvarsfordeling. Departementet mener også at en rektor på valg vil kunne ha utfordringer med å fatte avgjørelser som er upopulære, men nødvendige, for institusjonens videre utvikling.

Styrelederen skal lede et kollegialt organ bestående av ansatte i faglige, administrative og tekniske stillinger, studenter og eksterne representanter. Styremedlemmene fra institusjonen skal bidra med sin ekspertise og sin kjennskap til institusjonen, både av faglig og administrativ karakter. De eksterne styremedlemmene bidrar med kompetanse på felt som ikke nødvendigvis vil være ivaretatt av interne styremedlemmer, og skal tilføre styrene et bredt spekter av kompetanse og erfaring, i tillegg til impulser fra nærings-, kultur- og samfunnsliv. Eksterne styremedlemmer skal være med på å ivareta samfunnets interesser og bidra til å styrke samspillet mellom institusjonen og sentrale bruker- og interessegrupper. Departementet understreker at styret er et kollegialt organ, og at dette innebærer at selv om styremedlemmene er rekruttert på forskjellig grunnlag, har alle medlemmene likt mandat og samme ansvar for å treffe beslutninger til beste for institusjonen samlet sett. Dette gjelder også styreleder, uavhengig av om denne er valgt eller utpekt av departementet.

Rektor og styreleder er tunge og viktige lederposisjoner i samfunnet. Ansettelse av rektor og utpeking av ekstern styreleder vil etter departementets syn sikre grundigere og mer åpne rekrutteringsprosesser til disse posisjonene. Kandidater ved rektorvalg har i praksis stort sett vært begren-

set til ansatte ved institusjonen, selv om loven også i dag åpner for at personer som ikke er ansatt ved institusjonen kan velges. Erfaring viser at det ofte er få kandidater som stiller til valg som rektor, i mange tilfeller har det ikke vært mer enn én kandidat. Departementet mener at ansettelse av rektorer ved statlige høyere utdanningsinstitusjoner vil gi et bredere rekrutteringsgrunnlag, fordi også kandidater som ikke er ansatt ved institusjonene aktivt oppfordres til å søke slike stillinger.

Ved ansettelse av rektor krever loven at styret må sørge for at rekrutteringsprosessen organiseres slik at den sikrer faglig og ledelsesmessig legitimitet. For øvrig står styret selv fritt til å fastsette på hvilken måte rekrutteringen skal gjennomføres. I høringsrunden fremkom det at noen ønsket lovfesting av krav til innstilling ved ansettelse av rektor. Departementet viser til at loven i dag lar det være opp til styret selv å avgjøre om ansettelse skal skje på grunnlag av innstilling. En videreføring av dagens regler gir styret stor frihet til selv å finne frem til en egnet ansettelsesprosess. Departementet går derfor ikke inn for å endre bestemmelsen om innstilling ved ansettelse av rektor.

Om institusjonen følger en hovedmodell med ekstern styreleder og ansatt rektor, eller har besluttet å ha valgt rektor som styrets leder, har ingen betydning for institusjonenes faglige frihet og ansvar. Institusjonens faglige frihet og den individuelle akademiske friheten er lovfestet, jf. universitets- og høyskoleloven § 1-5, og verken departementet eller andre kan gi styremedlemmer mandat, eller et styre pålegg, i strid med dette.

Universiteter og høyskoler er ikke en ensartet gruppe med tilnærmet like institusjoner, men en heterogen gruppe med store variasjoner i størrelse, ambisjoner, tradisjoner og prioriteringer. Departementet går derfor inn for at det fortsatt skal være mulig for institusjonene å fastsette at de skal fortsette med valgt rektor som styrets leder dersom dette vurderes som det beste for institusjonen, jf. også Innst. 348 S (2014–2015) og flere av høringsinstansenes innspill.

Flere av høringsinstansene tok opp forhold knyttet til institusjonenes interne organisering. Departementet viser til styrets ansvar for selv å fastsette virksomhetens interne organisering, jf. lovens § 9-2 fjerde ledd, og finner det ikke hensiktsmessig å foreslå endringer på dette området.

Flere av høringsinstansene pekte videre på et ønske om å lovregulere ansatt rektors fullmakter og rettigheter i større grad enn både dagens lov og dette forslaget legger opp til. Departementet legger til grunn at ansatt rektor fortsatt skal være institusjonens faglige og administrative leder

innenfor de rammer som er gitt av styret og lovgivning for øvrig, slik tilfellet for ansatt rektor er i dag. Departementet viser også til at styret skal fastsette instruks for institusjonens daglige ledelse. I en slik instruks er det naturlig at rektors konkrete ansvarsområder og forholdet mellom daglig ledelse og styret beskrives nærmere.

Forslaget innebærer at styret ved institusjonen kan vedta at den skal ha valgt rektor som styrets leder, slik loven åpner for i dag. Forslaget som departementet sendte på høring, innebar at vedtak om å endre styrings- og ledelsesmodell, på lik linje med de fleste andre beslutninger styret treffer, bør kreve alminnelig flertall. Et flertall av høringsinstansene er imot dette, og peker blant annet på at en lemping av flertallskravet vil kunne lede til for lite stabilitet i styrene, svak forankring og svekking av styrets legitimitet.

Departementet mener at mulighet til å endre modell for ledelse og styring med alminnelig flertall ikke utelukker stabilitet og forankring. Departementet viser til at det normalt skal en del til for å lovregulere krav til kvalifisert flertall, og at det heller ikke er oppstilt slike krav for andre store beslutninger styret treffer, for eksempel om fusjon eller disponering av budsjett. Etter departementets vurdering bør et krav til alminnelig flertall medføre at institusjonenes styrer grundig diskuterer valg av modell og finner frem til den modellen som best tilrettelegger for institusjonens utvikling, samtidig som det enklere kan gjøres endringer dersom nye forhold eller forutsetninger gir institusjonen behov for en annen løsning. Departementet mener derfor at beslutning om styringsmodell bør treffes med alminnelig flertall, jf. også flertallets merknad i Innst. 348 S (2014–2015). Kirke-, utdannings- og forskningskomiteens flertall viser til at dette vil gi styrene et mer reelt valg mellom de to modellene, og departementet deler denne vurderingen.

Det vises til lovforslaget §§ 9-3, 10-1, 10-2, 10-3 og 11-1.

4 Prosedyrer for utpeking av styreleder

4.1 Gjeldende rett

Etter gjeldende lov § 9-4 sjette ledd annet punktum, skal institusjonene, når de fremmer forslag til eksterne styremedlemmer og varamedlemmer for disse til departementet, også foreslå styreleder i de tilfeller rektor er ansatt. Departementet skal utpeke styreleder.

4.2 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet foreslo departementet å fjerne formuleringen i loven om at institusjonene skal foreslå styreleder. Departementet foreslo ikke endringer i ordningen med at institusjonene fremmer forslag til eksterne styremedlemmer.

4.3 Høringsinstansenes merknader

To høringsinstanser, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet og Spekter, støttet forslaget. Disse mener det bør tilligge eier, altså staten ved Kunnskapsdepartementet, å utpeke styreleder.

Åtte instanser, blant annet Høgskolen i Hedmark, Tekna og Unio, støttet ikke forslaget.

Disse mener at institusjonene kjenner organisasjonen bedre enn departementet, og dermed bør kunne foreslå styreleder basert på egne behov og forutsetninger. Forslag til styreleder fra institusjonene vil bidra til en ryddig prosess, hindre lobbyvirksomhet og styrke institusjonenes autonomi. Høringsinstansene pekte også på at forslagene ikke er bindende, slik at departementet i alle tilfeller vil oppnevne styreleder på fritt grunnlag.

4.4 Departementets vurdering

Departementet legger til grunn at institusjonene fortsatt bør fremme forslag til eksterne styremedlemmer enten rektor er ansatt eller valgt, jf. § 9-4 sjette ledd første punktum. Departementet utpeker styreleder og styremedlemmer på fritt grunnlag, og kan både vurdere kandidater foreslått av institusjonene og andre. Institusjonene bruker gjennomgående store ressurser på å komme frem til kandidater som foreslås. Hvis institusjonene legger for stor vekt på hvem de tiltenker posisjonen som styreleder, kan dette påvirke øvrige kandidater som foreslås. Når institusjonene forespør personer om de er villige til å være kandidater til styreledervervet, kan det også skape forventninger som ikke nødvendigvis innfris. I mange tilfeller vil også flere kandidater kunne være aktuelle som styreledere. Samlet sett mener departementet at loven ikke bør pålegge institusjonene å foreslå hvem som skal utpekes som styreleder, og understreker at dette ikke vil hindre dialog om styreledervervet mellom institusjonene og departementet.

Det vises for øvrig til redegjørelsen for styremedlemmers mandat under punkt 3.4.

Det vises til lovforslaget § 9-4 sjette ledd.

5 Beslutninger om endring av styresammensetning

5.1 Gjeldende rett

Hovedregelen etter gjeldende lov § 9-3 første ledd er at styret skal bestå av elleve medlemmer, med tre representanter for faglig ansatte, én representant for teknisk og administrativt ansatte, to studentrepresentanter og fire eksterne representanter, i tillegg til valgt rektor som styreleder. Hvis rektor er ansatt, skal det være fire representanter for faglig ansatte, og departementet skal utpeke ett av de eksterne medlemmene til å være styrets leder.

Etter § 9-3 annet ledd kan styret selv fastsette en annen styresammensetning enn den som følger av første ledd. Slikt vedtak krever tilslutning fra to tredeler av styrets medlemmer.

Etter § 9-3 tredje ledd kan styret selv fastsette at det skal ha et flertall av eksterne representanter. Slikt vedtak krever også tilslutning fra to tredeler av styrets medlemmer.

I kravet om tilslutning fra to tredeler av styrets medlemmer ligger det også et krav til vedtaksførhet, idet bestemmelsen viser til «styrets medlemmer», som betyr alle styrets medlemmer, ikke kun de som er tilstede i et gitt møte.

Selv om unntak fra § 9-3 første ledd vedtas av styrene, skal de ulike gruppene uansett være tilfredsstillende representert i styret. Ved fastsettelse av annen styresammensetning etter § 9-3 annet ledd skal ingen av disse gruppene ha flertall alene. Ved endringer i styresammensetning etter både annet og tredje ledd skal studentene normalt ha minst 20 prosent av medlemmene, jf. loven § 4-4.

5.2 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet foreslo departementet to endringer: at flertallskravet både for beslutninger om endringer i styrets sammensetning, og for beslutninger om at styret skal bestå av et flertall av eksterne representanter, endres fra minst to tredels flertall til alminnelig flertall. Departementet foreslo ikke endringer i krav til vedtaksførhet.

5.3 Høringsinstansenes merknader

Høgskolen i Oslo og Akershus, arbeidsgiverforeningen Spekter og Universitetet i Agder støtter forslaget. Disse viser blant annet til at en lemping av flertallskravet i større grad enn dagens ordning vil ivareta alminnelige demokratiske prinsipper.

15 høringsinstanser, blant annet Universitet i Oslo, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, Norsk tjenestemannslag, Utdanningsforbundet og Fagforbundet gikk imot forslaget.

Disse viser blant annet til at de beslutninger det er snakk om, innebærer omfattende endringer, noe som bør kreve bred enighet og solid forankring i styret. Det ble også argumentert med at lemping av flertallskravet vil kunne gå utover styrets stabilitet, og at forslaget ikke virket utredet. Noen viste også til at forslaget ikke var drøftet i stortingsmeldingen, eller at fundamentale endringer vanligvis krever kvalifisert flertall.

De fleste høringsinstanser som er kritiske til forslagene, er etter departementets oppfatning særlig kritiske til forslaget om å lempe på kravet om to tredjedels flertall i forbindelse med vedtak om innføring av eksternt flertall i styret.

Universitetet i Stavanger bemerker at det er naturlig at slike beslutninger har samme krav til flertall som vedtak om valg av modell for styring og ledelse. På den annen side mener Norges handelshøyskole at vedtak om ledelsesmodell og styrets sammensetning ikke er av samme art, og ikke behøver samme flertallskrav.

Blant flere mener Universitets- og høyskolerådet at adgangen til å fastsette et eksternt styreflertall strider mot prinsippet om at ingen grupper skal ha flertall alene, og mener at styrets adgang til å vedta innføring av eksternt flertall i styret bør tas helt ut av loven.

5.4 Departementets vurdering

Departementet er av den oppfatning at begge forslagene, både beslutning om styresammensetning og beslutning om at styret skal ha et flertall av eksterne medlemmer, ikke er viktigere enn beslutning om ledelsesmodell. Dette tilsier at det for slike beslutninger stilles samme krav til flertall i styret. Departementet mener videre at det ikke er lovtekniske eller andre grunner som tilsier at disse beslutningene skal kreve tilslutning fra et større flertall av styrets medlemmer enn vedtak om endring av ledelsesmodell.

Departementet mener at en lemping av flertallskrav knyttet til endret styresammensetning og innføring av eksternt styreflertall vil gi styrene økt selvstendighet og økt handlingsrom, og dermed styrke den institusjonelle autonomien innen lovens ramme. Departementet fastholder at dette gjelder både for endring av styresammensetning og for innføring av eksternt flertall i styret.

Departementet er enig i at kontinuitet og stabilitet er viktige premisser for styrenes arbeid.

Departementet deler imidlertid ikke flertallet av høringsinstansenes syn om at vedtak om endringer i styrets sammensetning eller innføring av eksternt styreflertall, bør kreve to tredjedels flertall i styret. Departementet viser til styremedlemmers mandat, redegjort for under punkt 3.4. Departementet viser videre til at styrer ved høyere utdanningsinstitusjoner trenger handlekraft og omstillingsevne, særlig på grunn av den stadig mer internasjonale og globaliserte sfære de opererer i, hvor konkurransen både på det nasjonale og det internasjonale plan blir stadig sterkere. Det viktigste er at styrene selv får fastsette sin sammensetning slik at de som et kollegialt organ sammen kan arbeide for institusjonens beste. Skiftende forutsetninger gir behov for styrer med omstillingsevne, og i perioder kan det for eksempel være behov for flere medlemmer i styret eller en styrking av en gruppe styremedlemmer, inkludert i visse tilfeller en styrking av eksterne styremedlemmer. Forankring i institusjonen ivaretas ved at loven fastsetter at både ansatte og studenter skal være tilfredsstillende representert, og med mindre styret selv ønsker et eksternt styreflertall fastslår loven at ingen grupper av styremedlemmer skal ha flertall alene. Departementet viser også i denne sammenhengen til at det normalt skal en del til for å lovregulere krav til kvalifisert flertall, og at det heller ikke er oppstilt slike krav for andre store beslutninger styret treffer, for eksempel om organisering av institusjonen, fusjon eller disponering av budsjett. Dette kan være vedtak med vesentlig større konsekvens for institusjonene enn endringer i styrets størrelse eller sammensetning.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at styret skal kunne vedta annen styresammensetning enn lovens hovedregel med alminnelig flertall. Det vil si at styret for eksempel kan utvide antall medlemmer for perioder der det er behov for dette, forutsatt at dette ikke medfører at én gruppe styremedlemmer får flertall.

Forslaget om lemping av flertallskravet ved vedtak om innføring av eksternt styreflertall møtte særlig stor motstand i høringsrunden. Som vist over er departementet av den oppfatning at det kun bør stilles krav til alminnelig flertall også for styrets vedtak om innføring av eksternt styreflertall. På bakgrunn av motstanden i høringsrunden, hvor enkelte høringsinstanser understreker at de også ønsker å ta styrets mulighet til å innføre eksternt styreflertall helt ut av loven, viderefører likevel ikke departementet forslaget fra høringsnotatet om at styret kan vedta eksternt styreflertall med alminnelig flertall. Styret bør fortsatt

kunne vedta eksternt styreflertall, men departementet legger til grunn at de skal kunne gjøre dette med tilslutning fra to tredeler av styrets medlemmer, slik det følger av loven i dag.

Det vises til lovforslaget § 9-3 tredje ledd.

6 Styrets godtgjørelse

6.1 Gjeldende rett

§ 9-3 fjerde ledd regulerer styrets godtgjørelse. Styremedlemmer og rektor har krav på rimelig godtgjøring for vervet, etter regler fastsatt av styret. Departementet kan fastsette retningslinjer for godtgjøring til styremedlemmer og styrets leder.

Bestemmelsen innebærer at styret fastsetter sin egen godtgjørelse. Departementets hjemmel til å fastsette retningslinjer for styregodtgjøring ved institusjonene er ikke brukt, og det foreligger dermed ingen felles føringer for fastsettelse av styregodtgjørelser.

6.2 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet foreslo departementet å legge myndigheten til å fastsette styregodtgjørelser til departementet.

6.3 Høringsinstansenes merknader

Samtlige av de høringsinstanser som tar stilling til forslaget støtter det, unntatt Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, som mener at departemental fastsettelse av godtgjørelsen til styret vil innebære en uheldig detaljstyring av sektoren.

Det ble i høringsrunden fremhevet at godtgjørelsen må sees i sammenheng med institusjonens størrelse og styrets ansvar, og Høgskolen i Oslo og Akershus mener det er viktig at fastsettelsen i stor grad vektlegger institusjonenes innspill.

Høgskolen i Bergen mener departementets forslag ikke klargjør godt nok på hvilket grunnlag departementet skal gjøre avveininger mellom styret og mellom de enkelte grupper av styremedlemmer, og at fastsettelsen bør sikre at styrets kollegialitet ivaretas, inkludert studenters mulighet til å gjøre en fullverdig jobb ved siden av studier. Høgskolen i Bergen mener at endringer av styrehonorar som medfører vesentlig økte utgifter for den enkelte institusjon, bør kompenseres gjennom budsjettildelingene til den enkelte institusjon.

Norsk studentorganisasjon opplyser om at noen institusjoner honorerer studentmedlemmer i

styret utover styregodtgjørelsen, og understreker at en endring ikke må hindre slike ordninger. Studentene i Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitets styre frykter at departemental fastsettelse av styregodtgjørelse vil ødelegge en allerede presset studentøkonomi, og går imot forslaget i en egen uttalelse.

6.4 Departementets vurdering

Departementet mener det er prinsipielt uheldig at styrene fastsetter sin egen godtgjørelse, og at det derfor bør være departementet som fastsetter de ulike styrenes godtgjørelse.

Departementet vil i sin fastsettelse av godtgjørelse til styremedlemmer legge vekt på at godtgjørelsen skal reflektere styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet. Godtgjørelsen skal fastsettes for det enkelte styret, og ekstern styreleder skal kompenseres særskilt.

Departementet vil også legge vekt på at styregodtgjørelsen skal bidra til riktig og god kompetanse i styret. Ekstern styreleder bør godtgjøres særskilt i tråd med det større omfanget av oppgaver som normalt ligger til dette vervet sammenlignet med øvrige medlemmer. Departementet vil ved fastsettelse av styregodtgjørelser basere seg på forslag fra institusjonene. Departementet tar ikke sikte på å fastsette styregodtgjørelser som innebærer vesentlige endringer for institusjonenes økonomi. Departementet tar heller ikke sikte på å fastsette godtgjørelser på et lavere nivå enn i dag, med mindre det viser seg at institusjoner har fastsatt en åpenbart urimelig høy godtgjørelse.

Forutsatt at rammene for styrevervet ikke endrer seg vesentlig, tar departementet sikte på at nivået på godtgjørelsen bør være stabilt over tid. Det vil si at det normalt bør reguleres for lønns- og prisvekst.

Departementet mener det ikke er behov for å gjøre særlige endringer i gjeldende ordning for godtgjørelse til valgt rektor. Valgt rektors lønn er i dag resultat av sentrale forhandlinger mellom Kunnskapsdepartementet og berørte organisasjoner. Det er forhandlet frem en egen avtale som gjelder honorering av valgte verv ved alle de statlige høyere utdanningsinstitusjonene. I gjeldende lov § 9-3 fjerde ledd fremgår det imidlertid at rektor har krav på en rimelig godtgjøring etter nærmere regler fastsatt av styret. Dette er etter departementets vurdering misvisende. Styret har i praksis ingen rolle i dette, og bør heller ikke ha det. Departementet foreslår derfor at det i loven ikke bør være særskilte bestemmelser om honorering av valgt rektor, men at det som i dag fastsettes

gjennom forhandlinger mellom departementet og berørte organisasjoner.

Det vises til lovforslaget § 9-3 femte ledd.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementet legger til grunn at eventuelle økninger i styregodtgjørelser dekkes av institusjonene innenfor de til enhver tid gjeldende økonomiske rammene. Som beskrevet i punkt 6, vil departementet legge seg på et nivå som ikke vesentlig endrer institusjonenes økonomiske handlingsrom jamført med dagens nivå.

Rekruttering av rektor kan medføre at institusjoner vil måtte bruke ressurser i forbindelse med prosessen, for eksempel ved innleie av eksterne rekrutteringsbyråer eller ved interne omrokking i en begrenset periode, avhengig av hvor omfattende prosessen er. Hvorvidt det brukes ressurser i forbindelse med rekruttering av rektor, og i så fall hvor mye, tilligger institusjonenes styrever å avgjøre. For øvrig er slik ressursbruk også en mulighet etter loven i dag, dersom styret vedtar det.

De øvrige forslagene antas ikke å ha økonomiske konsekvenser.

Alle de foreslåtte lovendringene har administrative konsekvenser som beskrevet i denne proposisjonen.

8 Merknader til de enkelte bestemmelsene

Til § 9-3 Styrets sammensetning

Første ledd: Bestemmelsen er en videreføring av hovedregelen om styrets sammensetning, jf. også Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 89. Reguleringen av hvem som er styrets leder er tatt ut og regulert i nytt annet ledd. Det er derfor lovfestet at styret i utgangspunktet skal ha fire medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling.

Annet ledd: Bestemmelsen viderefører i ny ordlyd regelen i gjeldende lov § 9-3 første ledd annet og tredje punktum om styrets leder. Hvis rektor er valgt, skal rektor være styreleder. Rektor erstatter et styremedlem valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling. Av hensyn til et enkelt regelverk gjelder dette uavhengig av om den valgte rektoren faktisk er representant for ansatte i undervisnings- og forskerstilling eller ikke. Loven gir kun anvisning på to alternative

ledelsesmodeller. Det vises for øvrig til departementets vurdering av ansettelsesprosessen i punkt 3.4.

Tredje ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 9-3 annet ledd, men flertallskravet er endret fra to tredeler til alminnelig flertall. Det er ingen endring hva gjelder vedtakskraft. Henvisningen til *styrets medlemmer* viser til alle styrets medlemmer, ikke kun de som er tilstede på møtet hvor styret skal fatte et vedtak om styrets sammensetning. Et normalt styre med elleve medlemmer vil altså trenge seks stemmer for å endre styrets sammensetning.

Fjerde ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 9-3 tredje ledd.

Femte ledd: Bestemmelsen er delvis en videreføring av gjeldende lov § 9-3 fjerde ledd, som fastslår at styremedlemmer skal ha rimelig godtgjøring for vervet. Bestemmelsen endrer i forhold til gjeldende rett hvem som fastsetter godtgjøring av styremedlemmer, slik at departementet skal fastsette styrenes godtgjørelser. Departementet skal fastsette styregodtgjørelse for den enkelte institusjon etter forslag fra disse. For kriteriene som skal ligge til grunn for fastsettelse av styrets godtgjørelse, og for regulering av rektors godtgjørelse, vises det til punkt 6.4. For øvrig vises det til Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 89.

Sjette ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 9-3 femte ledd, med endrede henvisninger.

Til § 9-4 Valg og oppnevning av styret

Sjette ledd: Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av gjeldende lov § 9-4 sjette ledd. Bestemmelsen er endret slik at loven ikke lengre pålegger institusjonen å fremme forslag til styreleder, ettersom departementet skal oppnevne styreleder på fritt grunnlag.

Til § 10-1 Rektor

Første ledd: Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av gjeldende lov § 10-4 første ledd, men reflekterer at ekstern styreleder og ansatt rektor er lovens hovedmodell.

Departementet understreker at regler om rektors åremålsperiode ikke endres i forhold til gjeldende rett, og viser til lovens § 6-4 første og annet ledd.

Annet ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 10-4 annet ledd. Formuleringen «ansatt rektor» er tatt ut av loven og erstattet med «rektor». Dette innebærer ingen realitetsendring

utover at det understreker at lovens hovedmodell nå er at rektor er ansatt.

Departementet viser videre til bestemmelsen om fastsettelse av instruks for den daglige ledelse i § 9-2 tredje ledd annet punktum.

Tredje ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 10-4 tredje ledd. Se for øvrig merknad til annet ledd om formuleringen «ansatt rektor». Ordlyden i første punktum er omformulert, slik at det ikke lengre står *faglige og administrative saker*, men kun *sakene*. Dette er en rent språklig forenkling, og den innebærer ikke realitetsendringer i rektors ansvar eller oppgaver i forbindelse med forberedning av og tilråding i saker for styret.

Fjerde ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 10-4 fjerde ledd. Se for øvrig merknad til annet ledd om formuleringen «ansatt rektor». Ordlyden er omformulert noe, slik at det ikke lengre står *faglige og administrative vedtak*, men kun *vedtak*. Dette er en rent språklig forenkling, og den innebærer ikke endringer i rektors ansvar for iverksettning av styrets vedtak.

Femte ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 10-4 femte ledd. Se for øvrig merknad til annet ledd om formuleringen «ansatt rektor».

Sjette ledd: Bestemmelsen er en videreføring av gjeldende lov § 10-4 sjette ledd. Se for øvrig merknad til annet ledd om formuleringen «ansatt rektor».

Til § 10-2 Valgt rektor

Overskriften er endret fra *valg av rektor* til *valgt rektor* for å reflektere at paragrafen gir regler både om valgt rektors rolle, og om fremgangsmåten ved eventuelt valg av rektor.

Første ledd: Bestemmelsen er delvis en videreføring av gjeldende lov § 10-2 første ledd, men reflekterer at valgt rektor ikke lengre er lovens hovedmodell. Videre angis bestemmelsen at det

kreves alminnelig flertall i styret for å vedta at rektor skal velges. Henvisningen til styrets medlemmer viser til alle styrets medlemmer, ikke kun de som er tilstede på møtet. Et normalt styre med elleve medlemmer vil altså trenge seks stemmer for å vedta at rektor skal velges i stedet for å ansettes.

Videre angis det at bokstaver a og b kun får anvendelse hvis rektor er valgt. Rektors rolle der denne er ansatt, reguleres utelukkende av § 10-1 og styrets instruks for den daglige ledelse, jf. § 9-2 tredje ledd annet punktum.

For øvrig vises det til Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 90.

Bokstaver a og b er en videreføring av gjeldende lov § 10-1 bokstaver a og b. I bokstav a er ordlyden i siste setning, *institusjonene*, endret til *institusjonen*. Dette er en rent språklig endring, som retter opp en skrivefeil i tidligere lovtekst, og innebærer ikke en realitetsendring. En rektor, eller prorektor, har ikke en lovregulert møterett i andre institusjoners styrer eller utvalg.

Til § 10-3 Institusjonens administrerende direktør

Første ledd: Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av gjeldende lov § 10-3 første ledd. For øvrig innebærer den språklige endringen ingen realitetsendring, det vil si at det fortsatt tilligger institusjonen å fastsette den interne administrative ledelsesstruktur uavhengig av ledelsesmodell, herunder hvordan den administrative ledelsen skal organiseres i tilfeller der loven ikke krever ansettelse av administrerende direktør, jf. loven § 9-2 fjerde ledd.

Til § 11-1 sjette ledd

Den språklige endringen innebærer ingen realitetsendring jamført med gjeldende lov § 11-1 sjette ledd, men presiserer kun at lovens hovedmodell er ansatt rektor.

Kunnskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under
et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om
endringer i universitets- og høyskoleloven
(modell for styring og ledelse mv.).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i universitets- og høyskoleloven (modell for styring og ledelse mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i universitets- og høyskoleloven (modell for styring og ledelse mv.)

I

I lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler gjøres følgende endringer:

§ 9-3 skal lyde:

§ 9-3 Styrets sammensetning

(1) Styret skal ha elleve medlemmer og bestå av *fire* medlemmer valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling, ett medlem valgt blant de teknisk og administrativt ansatte, to medlemmer valgt blant studentene og fire eksterne medlemmer.

(2) Departementet utpeker et av de eksterne styremedlemmene til å være styrets leder. Hvis rektor er valgt etter § 10-2 er rektor styrets leder, og trer inn i styret i stedet for ett medlem valgt blant ansatte i undervisnings- og forskerstilling.

(3) Styret selv kan fastsette en annen styresammensetning enn fastsatt i første ledd. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av *minst halvparten* av styrets medlemmer. Ansatte i undervisnings- og forskerstilling, teknisk og administrativt ansatte, studenter og eksterne skal være tilfredsstillende representert i styret. Ingen av disse gruppene skal ha flertall alene. § 4-4 første ledd gjelder tilsvarende.

(4) Styret selv kan fastsette at styret skal ha et flertall av eksterne medlemmer. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av minst to tredeler av styrets medlemmer. Ansatte i undervisnings- og forskerstilling, teknisk og administrativt ansatte og studenter skal være tilfredsstillende representert i styret. § 4-4 første ledd gjelder tilsvarende.

(5) *Styreleder og styremedlemmer* har krav på en rimelig godtgjøring for vervet. *Godtgjøringen fastsettes av departementet.*

(6) Departementet kan i særlige tilfeller fastsette en annen styresammensetning eller styreordning enn bestemt i første ledd eller fastsatt etter *tredje eller fjerde ledd.*

§ 9-4 sjettede ledd annet punktum oppheves. Nåværende tredje til femte punktum blir nytt andre til fjerde punktum.

§ 10-1 skal lyde:

§ 10-1 Rektor

(1) *Rektor skal ansettes på åremål med mindre rektor er valgt etter § 10-2. Styret selv foretar utlysning og ansettelse av rektor. Ansettelsesprosessen skal sikre at rektor har faglig og ledelsesmessig legitimitet, og at studentene og de ansatte blir hørt. Styret bestemmer om det skal gis innstilling, og hvem som skal innstille.*

(2) *Rektor er daglig leder for institusjonens faglige og administrative virksomhet i samsvar med de rammer og pålegg som styret fastsetter.*

(3) *Rektor er sekretær for styret og skal i samråd med styrets leder forberede og gi tilrådning i de sakene som legges frem for styret. Rektor har rett til å delta i møter i alle institusjonens styrer, råd og utvalg.*

(4) *Rektor er ansvarlig for iverksetting av styrets vedtak, og for at disponering av ressurser og eiendom skjer i samsvar med de vedtak som er truffet av styret.*

(5) *Rektor skal på styrets vegne påse at den samlede økonomi- og formuesforvaltning skjer i samsvar med departementets generelle bestemmelser om økonomiforvaltningen og forutsetninger for tildeling av bevilgninger.*

(6) *Rektor utarbeider og legger frem for styret budsjettforslag og årsregnskap og holder styret løpende orientert om regnskapets stilling i forhold til budsjettet og andre forhold av betydning for institusjonens virksomhet.*

§ 10-2 overskriften og første ledd skal lyde:

§ 10-2 Valgt rektor

(1) *Rektor kan utpekes ved valg dersom styret fatter vedtak om dette. Slikt vedtak må treffes med tilslutning av minst halvparten av styrets medlemmer. Både institusjonens ansatte og eksterne kandidater er valgbare som rektor. Styret kan fastsette nærmere regler om nominasjon av eksterne kandidater. Hvis rektor er valgt, gjelder følgende om rektor:*

a) *Rektor er styrets leder. Rektor har på styrets vegne det overordnede ansvar for og ledelse av institusjonens virksomhet og fører tilsyn med denne. Rek-*

tor, og i dennes sted prorektor, har rett til å delta i møter i alle institusjonens styrer og utvalg.

b) Rektor avgjør saker i det omfang disse ikke kan utsettes til styret kan komme sammen i møte. Rektor kan også gis fullmakt til å avgjøre løpende saker som bør avgjøres før det neste styremøte, og som ikke kan anses som viktige nok til at ekstraordinært møte innkalles. I sak om avskjed eller suspensjon kan rektor bare beslutte kortvarig suspensjon i tjenesten i påvente av styrets behandling.

§ 10-3 første ledd skal lyde:

(1) Dersom styret har vedtatt at rektor skal velges etter § 10-2 første ledd, skal det ved hver institusjon være en administrerende direktør.

§ 10-4 oppheves. Nåværende § 10-5 blir § 10-4.

§ 11-1 sjette ledd skal lyde:

(6) Hvis styret ansetter i annen administrativ lederstilling enn nevnt i tredje ledd, skal dette skje på grunnlag av innstilling fra rektor, eller administrerende direktør hvis rektor er valgt etter § 10-2.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.

